

I njega su komunisti progonili, ali je ostao dosljedan duhu koji je poprimio u roditeljskoj kući i kasnije u svojoj redovničkoj zajednici

NASILNO IM HTJEDOŠE ODUZETI ČAST I DOSTOJANSTVO KOJE SAMI NISU IMALI

Razgovor s fra Slavkom Soldom koji je jedan od najzaslužnijih za pokretanje sadašnje brige o pobijenim hercegovačkim franjevcima

► Razgovarao: Krešimir Šego

Naš sugovornik je fra Slavko Soldo, pokretač sustavne brige o pobijenim hercegovačkim franjevcima te višegodišnji misionar u SAD-u, od 2001. do 2007. provincijal Hercegovačke franjevačke provincije, a danas meštar novaka na Humcu. Dakle, fra Slavko dobro poznaje problematiku o ubijenim hercegovačkim franjevcima.

Poštovani fra Slavko, koliko ste kao dječak, a naravno i kao sjemeništarc te mlad svećenik znali o stradanju franjevaca tijekom, a poglavito nakon Drugog svjetskog rata? Je li se o tome pričalo, pretpostavljam potih, u obitelji i Vašoj franjevačkoj zajednici?

Djetinjstvo i dječastvo proveo sam u poratnim godinama u rodnom Međugorju, dakle nedaleko od Širokog Brijega. Rane Drugog svjetskog rata bile su u narodu svježe pa tako i ona najbolnija, umorstvo fratara. Oni koji su im nevinima nasilno oduzeli život bili su vlast. Svoje nedjelo obavili su velom šutnje, prijetnjama i progonima.

Fratrima su zabranili pristup u samostansko ratno sklonište gdje su ubijenima nakon strijeljanja spalili tijela. Čak su mjestu promijenili ime. A narod je šutio i pamtio. Pjesma, ganga, jasno kaže: »Lištica se samo rijeka zove, oj Široki, to je ime tvoje«. I za tu se pjesmu, ako bi se javno zapjevalo, išlo u zatvor. Roditelji, da bi sačuvali djecu od progona, nisu govorili o ratnim stradanjima. U djetinjstvu sam znao samo da je Široki Brijeg posebno sveto mjesto, svetište Gospino i da su tamo stradali mnogi fratri. Pojednosto nisam znao. Ali, Široki nije bez razloga bio prvo mjesto u koje sam kao dijete hodočastio.

Pojednosto o stradanju fratara prvi sam put čuo pred ulazak u novicijal Hercegovačke franjevačke provincije Uznesenja BDM. Završivši vojsku i klasičnu gimnaziju u Dubrovniku, nakon mature s kolegama sam došao u samostan u Slanom gdje nam je, sada već pokojni, fra Blago Karačić držao duhovne vježbe. Bilo je to koncem lipnja 1967. U predvečerje smo se izvezli samostanskom barkom na sredinu slanskog zaljeva. Bila je bonaca. Spustili smo sidro i izmolili krunicu. Potom nam je fra Blago imao nešto važno kazati o našoj Provinciji. Govorio nam je o stradanjima kroz koja je Provincija prošla zajedno s narodom i fratrima. Pričao je s osjećajima i proživljeno na način kako to samo on može i zna. Osjetio sam da ti trenutci imaju veliko značenje. Možda su na mene ostavili dublji dojam nego sam čin oblačenja redovničkog odijela koji je uslijedio za nekoliko dana.

Je li spoznaja o stradanju tolikoga broja nevinih – civila i svećenika – na neki način utjecala na Vaše redovničko i svećeničko zvanje? Ako jest, na koji je to način bilo?

Mislim da je spoznaja o ratnim i poratnim stradanjima došla u pravi čas. Bili su mi puno jasniji određeni događaji koje sam doživio za vrijeme služenja vojnoga roka. Osim toga, postao sam svjesniji u kakvu se ozračju spremam za životni poziv koji sam odabrao, koliko je po-

trebno ozbiljnosti u tom zahtjevnom pozivu.

Ubrzo nakon mlade mise poglavari su Vas poslali u SAD gdje ste u više gradova i župa ostali tri desetljeća među hrvatskim vjernicima. Koliko je bila živa svijest o stradalima – Vašoj subraći i civilima u domovini?

Godinu redovnog teološkog studija nakon mlade mise pohađao sam na franjevačkom sveučilištu Antonianumu u Rimu. Kroz to vrijeme pokojni provincijal fra Rufin Šilić u više mi je navrata govorio kako bi bilo dobro da pođem u našu kustodiju u SAD. O tome nisam prije razmišljao niti se za to spremao pa sam oklijevao s odgovorom. Kad mi je jednom zgodom rekao da će morati poći netko od mojih kolega ako ja neću, shvatio sam to kao stvar posluha i odlučio poći. Došao sam u Chicago i tu našao dosta starijih fratara koje je Provincija prije Drugog svjetskog rata poslala na studij po europskim učilištima da se pripreme za službu profesora u gimnaziji na Širokom Brijegu. Rat im je onemogućio povratak. Koristili su vrijeme za studij pa su neki bili doktori znanosti iz više znanstvenih područja.

Budući da je mnogo našeg svijeta zbog dolaska komunista na vlast pošlo u tuđi svijet i mnogi završili u SAD-u i Kanadi, odlučeno je da ti naši fratri iz Europe pođu za njima. Došavši, pojačali su dušobrižničku djelatnost. Otvorili su tiskaru u Chicagu i počeli tiskati knjige i novine na hrvatskom jeziku. Ubojstvo braće i stradanje našeg naroda u ratu i poraću Drugog svjetskog rata potpuno je preusmjerilo njihove životne planove. Bolno su doživjeli stradanja kroz koja su narod i fratri prošli u domovini, a posebno nasilnu smrt svoje braće fratara, kolega ili odgojitelja. Bilo je među njima i onih koji su za dlaku izmakli komunističkoj zatornoj ruci. O stradanjima naroda i fratara pisao je fra Božidar Benković u knjizi *Tragedy of a nation*. Fra Božidar je rođen u Steeltonu, PA, a kao član kustodije teologiju je studirao u Mostaru te i sam bio svjedokom stradanja. Fra Bruno Raspudić, član kustodije koji je samo čudom preživio komunističke progone, napisao je vrlo dobar članak pod naslovom »Kako umiru hrvatski svećenici«. Ali, o stradanju i progona fratri su više govorili nego objavljivali. Imali su za to valjan razlog. Komunisti su bili vrlo osjetljivi ako bi im se spočitnuo zločin koji su počinili te bi se na udaru našla obitelj onoga koji bi se drznuo i u dalekom svijetu takvo što učiniti. Ujedno bi to bio povod za nova progonstva i zlostavljanja fratara u Provinciji. Osobno sam iskusio njihove represivne mjere, a tako i moja uža obitelj.

Godine 2001. postali ste provincijal Hercegovačke franjevačke provincije, a 2004. pokrenuli ste Po-

U vrijeme komunizma mnogi su hercegovački franjevci za dlaku izbjegli smrt. Među iseljenicima su održavali živu svijest o pobijenoj braći i pobijenu puku.

vjerenstvo za pripremu kauze mučenika. Što Vas je na to ponajviše motiviralo?

Čvrsto sam uvjeren da su naša pobijena braća s Gospodinom. Nevini su ubijeni samo zato što su redovnici – *in odium fidei*. Njima nije potrebno da ih pred ljudima pravdamo. Ali, potrebno je nama da doznamo istinu o njihovu stradanju, da ih dolično pokopamo i da im se dadne mjesto koje zaslužuju

u povijesti našega naroda i Crkve.

Oni koji su im nevinima oduzeli život, da bi opravdali svoje nedjelo, prikazivali su okolnosti pogibije fratara u sasvim drugom svjetlu. Neistine koje su izmišljali širili su među svijet. Nitko im nije smio protusloviti. Svaki takav pokušaj bio bi najgrublje onemogućen i kažnjen.

Fratri ipak nikad nisu prestali tražiti načina da bi doznali sve pojedinosti o ubojstvu braće i gdje se nalaze njihovi posmrtni ostatci. Stariji su prenosili mlađima svoja saznanja, slavili sv. mise na dan njihova pogubljenja. Na domišljat način čuvali su uspomene na njih. Kao dragocjenost čuvali su predmete kojima su se služili ili su na neki način bili povezani s njima i njihovom svjedočkom smrću: plahte natopljene krvlju ubijene braće na Kočerinu, daske s krvlju mučenika, misno posude i ostale predmete kojima su se služili pri slavljenju sv. mise u vrijeme robijanja u Zenici.

Novonastale okolnosti nakon Domovinskog rata omogućile su da se sustavno i slobodnije prouče sve okolnosti u svezi s njihovim umorstvom i da se dođe do saznanja o tome gdje su pokopani. Kad je uprava Provincije osnovala Povjerenstvo za pripremu kauze mučenika značilo je to nov službeni poticaj prijašnjim nastojanjima. Svi su shvatili da zajednica tomu daje prioritet u svome radu.

Vremenski odmak učinio je da se broj svjedoka smanjio. Mnogi su umrli. Bilo je krajnje vrijeme da se pronađu svjedoci i od njih čuje istina koja će se predstaviti Crkvi. Ona će odlučiti postoje li elementi za njihovo proglašenje mučenicima.

Godinama se na Širokom Brijegu 7. veljače, na dan mučeničkog stradanja hercegovačkih franjevača, slavi sv. misa. U veljači se obilježava obljetnica stradanja i u drugim mjestima. Ipak, Široki je Brijeg nekako središnje žrtvoslovno mjesto Hercegovačke franjevačke provincije. Je li svijest o tome u našem narodu dostatno prisutna?

Široki Brijeg je kolijevka Hercegovačke franjevačke provincije Uznesenja BDM. U pamćenju našeg naroda i fratara snažno je prisutna spoznaja da su komunisti htjeli uništiti Provinciju upravo tu gdje je ona nastala. U jednom danu, 7. veljače 1945., ubili su sve fratre koji su se u samostanu našli u redovničkom odjelu. To je mjesto

Fra Slavko Soldo kao provincijal u susretu s papom Ivanom Pavlom II. zajedno s generalom reda fra Joséom Rodríguezom Carballom

gdje se nalazi njihov grob. Narod i fratri ih smatraju mučenicima. Ni u vrijeme najžešćih progona nisu se prestali utjecati njihovu zagovoru.

Koliko je u narodu živa svijest o mučeničkoj smrti fratara bilo je očito i 9. listopada 2007. prigodom pokopa identificiranih tijela trojice braće pronađenih u masovnoj grobnici u Zagvozdu. Sprovodu koji je, više od 60 godina nakon njihova umorstva na Širokom Brijegu predvodio general franjevačkog reda fra José Rodríguez Carballo, nazočilo je više od 10.000 vjernika.

Namjera neprijatelja vjere da Provinciju unište u korijenu, a time i vjeru naroda, dobila je potpuno oprječan učinak. Ona je krvlju naših mučenika dodatno učvršćena. Provincija se 7. veljače okuplja oko braće mučenika i na njihovu primjeru osnažuje za nove izazove.

Budući da je u Drugom svjetskom ratu i poraću mnoštvo vjernika s područja cijele Provincije izgubilo živote, preporuča se da se po svim našim samostanima i župama u veljači prikažu svete mise za pokoj njihovih duša.

Što je uslijedilo nakon uspostave Povjerenstva za pripremu kauze mučenika? Je li Vrhovna uprava franjevačkog reda pozitivno odgovorila na poticaje Provincije?

Službeno uspostavljeno 4. studenoga 2004. pod vodstvom fra Ante Marića Povjerenstvo se odgovorno i predano posvetilo svojoj zadaći prikupljanja građe o pobijenoj braći. Pronađene su njihove slike i osnovni biološki podatci. Prikupljena je baza podataka o svakom fratru. Od bliže rodbine uzeti su uzorci za DNK analizu. Bio je to zahtjevan posao koji je Povjerenstvo obavilo. Nerijetko su se morali tražiti uzorci u grobovima roditelja i braće.

Otkrivene su i prve masovne grobnice te DNK analizom utvrđen identitet najprije fra Melhiora Prlića, a onda još trojice braće. Kad smo imali dovoljno podataka, odlučili smo obavijestiti red o našim namjerama o pokretanju Postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subraće« jer smatramo da su ubijeni *in odium fidei*. Učinjeno je to službenim pismom 23. svibnja 2006. kada je generalni postulator reda fra Luca M. De Rosa imenovan postulatorom kauze. Na ovo imenovanje on je potvrdno odgovorio dopisom od 11. listopada 2006. Mjesni ordinarij mons. Ratko Perić dao je suglasnost za imenovanje generalnog postulatora dopisom od 19. srpnja 2006. Time je učinjen prvi važan korak u pripremi kauze mučenika. Zajednici pred Kongregacijom za kauze svetih može zastupati samo generalni postulator reda. A da bi on uopće prihvatio kauzu, potrebna je suglasnost mjesnog ordinarija. Ta potvrda u stvari je dopuštenje mjesne Crkve da se počne s pripremom postupka. U razgovoru koji sam prethodno imao s biskupom Ratkom Perićem u svezi s pokretanjem kauze, rekao mi je, između ostaloga, da najvjerojatnije ne će biti moguće dokazati mučeništvo svih, ali da misli da među njima ima mučenika. Završio je citatom iz Svetog pisma: »Bog čudesno proslavljuje miljenike svoje.«

Kad je započela s radom Vicepostulatura postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 braće« i što to znači za našu Crkvu, za Hercegovačku franjevačku provinciju?

Nakon što je imenovan postulator koji će u ime reda voditi postupak mučeništva i predstaviti ga nadležnoj Kongregaciji, Provincija treba imenovati vicepostulatora, jednog od braće naše provincije kojega potvrđuje generalni postulator. Vicepostulator se onda potpuno posvećuje pripremi postupka mučeništva; on cijeli postupak zastupa na razini mjesne biskupije, tj. sve dok građa postupka mučeništva ne bude otpremljena u Rim. Provincijska uprava u novom sazivu, na čelu s provincijalom fra Ivanom Sesarom, učinila je to na kapitularnom kongresu 2007. Za vicepostulatora imenovan je fra Miljenko Stojić i generalni postulator je to imenovanje potvrdio 19. rujna 2007. Fra Miljenko se uistinu potpuno posvetio svom poslu. Osim traženja mjesta ubojstva braće, vrlo žurno traži i svjedoke, ljude koji znaju pojedinosti vezane uz život i okolnosti u kojima su se ta ubojstva dogodila. Pokrenuo je i ovo glasilo Vicepostulature *Stopama Pobijenih*. Glasilo je izvrsno pomagalo za ostvarenje zadanih ciljeva. Posao vicepostulatora je od ključne važnosti za uspjeh postupka mučeništva. Generalni postulator može predstaviti Kongregaciji ono što on prikupi. Međutim, da bi kauza stigla do Kongregacije, treba najprije proći

Široki Brijeg je središnje žrtvoslovno mjesto Hercegovačke franjevačke provincije. To je od samog početka prepoznao i vjerni Božji puk.

prosudbu mjesnog ordinarija i raznih tijela koje on osnuje. Mjesni biskup Ratko Perić uspostavio je Biskupijski sud za ispitivanje svjedoka jer su već u podmakloj dobi i, koliko mi je poznato, u suradnji s Vicepostulaturom sud uredno obavlja svoj posao.

U početku je Vicepostulatura svoje sjedište imala u Mostaru, a zatim na Humcu. Nakon što su se stekli svi potrebni uvjeti, u studenom 2010. preselila je na Široki Brijeg, svoje pravo i prirodno mjesto. Želim joj što plodonosniji rad.

Na poticaj Vicepostulature na Širokom su Brijegu, u Ljubuškom, Neumu i Posušju osnovana općinska povjerenstva za obilježavanje i uređivanje grobišta iz Drugog svjetskog rata i poraća. Koliko je važno otkriti istinu o stradalima i da se oni dostojno pokopaju? Zašto se moralo čekati toliko dugo da se pokrene postupak razotkrivanja istine?

Osnivanje općinskih Povjerenstava za obilježavanje i uređenje grobišta iz Drugog svjetskog rata i poraća vrijedno je svake hvale. Krajnje je vrijeme da se iskazuje poštovanje tolikom broju ljudi ubijenih bez suda i nedolično pokopanih. Njima nije oduzet samo život nego ih se htjelo do kraja poniziti. Osobe bez svoje časti i ljudskoga dostojanstva nasilno su oduzele čast i dostojanstvo nedužnima. Time su samo mnogo kazali o samima sebi.

Makar zakašnjelim, ali doličnim pokopom i spomen-obilježjem na njihovu grobu priznat će im se žrtva. Bit će to i trajan spomen na bezdušnost njihovih ubojica. Novim naraštajima svjedočit će o jednom vremenu bezumlja s porukom da se ne ponovi.

Prave razloge toliko dugu čekanju na priznanje žrtvama znaju samo oni na koje spada taj dio odgovornosti. Dobro je da su se stvari posložile i da se to sad čini. Iako u uži opis poslanja Vicepostulature ne spada ovaj vid djelatnosti, pohvalno je da ju je potaknula. Možda je nedostajao upravo taj poticaj i iskustvo Vicepostulature stečeno dosadašnjim radom pa da se napravi prvi pozitivan korak.

Na početku ovoga razgovora govorili smo o Vašim spoznajama iz djetinjstva o stradalim civilima i fratrima te svijesti o njihovoj žrtvi kod naših iseljenika, odnosno izbjeglica u svijetu. Sad ste meštar novaka. Zacijelo je zanimljivo čuti koliko mladi fratri znaju o tim događajima. Zanima li ih ta tematika?

Sad je mladim fratrima puno lakše doći do saznanja o događajima iz bliže i daljnje prošlosti zajednice jer je povijest Provincije dio odgojnog programa. Uz teoretski dio postoji i onaj praktični. U vrijeme godine novicijata

Bivši i sadašnji novaci nose posmrtno ostatke fra Maksimilijana Jurčića prilikom pokopa njegovih sudrugova 28. studenoga 2009. u Vrgorcu

obidemo poznata mjesta na kojima su braća mučena i ubijena. Mlada se braća upoznaju s izazovima s kojima su se stariji susretali i ujedno pripremaju da se jednakom odlučnošću susretnu s novim izazovima koji će njima biti na putu. Naime, svjedoci evanđelja nikad ne će proći bez toga. Samo je pitanje koje će naravi ti izazovi biti.

Od mučenika se može mnogo naučiti. Svojim svjedočanstvom su najbliži Kristu. Oni daju život da bi posvjedočili vječne vrjednote i onima koji im oduzimaju život. Mučenici svojom žrtvom pomiču granice civilizacije ljubavi. Htjeli bismo da naši mladi uče upravo to od naše braće mučenika. Uvjeren sam da na njih odgojno djeluju i ostavljaju najsnažniji dojam teške, ali slavne stranice povijesti Provincije.

Što biste kao franjevac čijih je 66 subraće ubijeno u kratkom vremenu koncem Drugog svjetskog rata i poraća i kao osoba koja je pokrenula osnutak Povjerenstva za pripremu kauze mučenika i Vicepostulature posebno naglasili kao važnim za našu nacionalnu i vjersku sadašnjost i budućnost? Sjećamo li se s dostojnim pijetetom njihove žrtve?

Sam proces pripreme kauze mučeništva svojevrсна je obnova i naše zajednice i naroda kojemu služimo. Radom na kauzi ukazujemo na vrjednote vjere radi kojih se isplati živjeti pa ako treba položiti za njih i svoj život. Mučeništvo je posebna milost. Ono je kruna vjerničkoga života. Zato mučenici nastavljaju snažno svjedočiti i nakon svoje smrti. Naša braća koja su svoj vjernički i redovnički život potvrdila mučeničkom smrću, neprocjenjiv su duhovni kapital i za našu zajednicu i za cijelu Crkvu. Zato je dobro potruditi se da istina o njima zasja u punom sjaju. Ta istina oslobađa, ali i odgaja. Njihov grob na Širokom Brijegu trajna je propovijed svima, vjernicima i nevjernicima, pa i njihovim mučiteljima. ✍

Široki Brijeg je središnje žrtvoslovno mjesto Hercegovačke franjevačke provincije. To je od samog početka prepoznao i vjerni Božji puk.